

الشمس
الحرمان
الحرمان

سرشناسه:

زیدی، سیدمحسن مهدی، ۱۹۶۹ - م.

Zaidi, Syed Mehdi

عنوان و نام پدیدآور:

سیره اهل بیت علیهم السلام در جذب مخالفان

مشخصات نشر:

قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۴.

شابک:

۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۰۶۸-۴

یادداشت:

فهرست‌نویسی کامل این اثر در نشانی:

<http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است

یادداشت:

چاپ اول: ۱۳۸۸.

یادداشت:

چاپ دوم: ۱۳۹۴ (فیا).

یادداشت:

چاپ سوم: ۱۳۹۶ (فیا).

شناسه افزوده:

جامعة المصطفی ﷺ العالمية.

مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

شماره کتابشناسی ملی:

۲۷۹۴۳۴۱

سیره اهل بیت علیهم السلام در جذب مخالفان

سید محسن مهدی زیدی

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر المصطفی صلى الله عليه وآله

سیره اهل بیت علیهم السلام در جذب مخالفان

تألیف: سید محسن مهدی زیدی

چاپ سوم: ۱۳۹۶ ش / ۱۴۳۹ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی صلی الله علیه و آله

● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۱۲۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۳۰۰

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نیش کوچه ۱۸؛

تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / ۰۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵

◀ ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۰۲۵. ۳۲۱۳۳۱۰۶

◀ ایران، قم، مجتمع ناشران، طبقه سوم واحد ۳۰۸. تلفن: ۰۲۵.۳۷۸۴۲۴۰۲

 <http://buy-pub.miu.ac.ir/>

 https://telegram.me/pub_almostafa

 <http://pub.miu.ac.ir>

 miup@pub.miu.ac.ir

● ناظر گرافیک: مسعود مهدوی

● ناظر چاپ: نعمت الله یزدانی

● مدیر انتشارات: مرتضی محمدعلی نژاد شانی

● مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری

● ناظر فنی: محمد باقر شکری

سخن ناشر

آغاز و انجام یک پژوهش، پیمودن مرحله‌ای از رشد است که با پاشیدن بذر پرسش، در مزرعه ذهن آماده پژوهشگر آغاز می‌شود و با به ثمر نشستن و برداشت محصول، پایان می‌پذیرد. البته این پایان، فصلی نو را برای رویش، نوید می‌دهد؛ چرا که حاصل کار علاوه بر سرسبزی، طراوت و برکت، فراهم آمدن چندین پرسش تازه و گردآوری بذره‌ای قابل رویش بیشتری است. پرسش‌ها بذرهایی هستند که به تناسب نیازهای زمان و توان محققان، پرورش می‌یابند و فرهنگ و تمدن را در پی خود به حرکت وا می‌دارند.

افزایش سرعت جابجایی و کوتاه شدن فاصله‌ها، چه بسا بذره‌ای پرسشی را همانند باد، از فرسنگ‌ها دورتر بر ذهن جستجوگر می‌نشانند و تنوع و تازگی را برای تمدنی دیگر به ارمغان می‌آورد. به طور حتم آگاهی و مدیریت، در سرعت بخشیدن به این فرایند، همواره نقشی شایسته خواهد داشت.

جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية با توجه به رسالت جهانی و جایگاه ویژه خود در حوزه‌های علمیه و نیز تنوع در نیروی انسانی، بر خود

لازم می‌داند نقش مؤثری را در فراهم آوردن شرایط مناسب برای پژوهش ایفا کند. ایجاد زیرساخت‌های لازم، مدیریت بهینه امکانات موجود و حمایت از پژوهشگران عرصه دین از اهم وظایف معاونت پژوهش جامعه المصطفی صلی الله علیه و آله العالمیه به شمار می‌رود. امید می‌رود با سامان‌دهی به حرکت‌های خودجوش علمی و تقویت انگیزه‌های موجود، شاهد شکوفایی هر چه بیشتر عرصه فرهنگ دینی در جای‌جای جهان باشیم.

مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی صلی الله علیه و آله
معاونت پژوهش

فهرست

مقدمه	۱۳
۱. سیره	۱۴
۲. اهل بیت <small>علیهم السلام</small>	۱۴
۳. مخالفان	۱۵
۴. اصول ثابت و متغیر در سیره	۱۷
الف) اصول ثابت	۱۷
ب) اصول متغیر	۱۷
۵. اخلاق	۱۸
۱. نقش اخلاق اهل بیت <small>علیهم السلام</small> در جذب مخالفان	۲۱
۱. عفو و گذشت	۲۲
الف) عفو دعثور بن حارث	۲۳
ب) عفو عکرمة	۲۴
ج) آزاد ساختن ثمامة بن اُتال	۲۴
د) عفو عمومی مشرکان مکه	۲۵
۲. ایثار و فداکاری	۲۶
ایثار در حق فقیر و ایمان آوردن شمعون یهودی	۲۶
۳. حلم و بردباری	۲۷
الف) حلم امام حسین <small>علیه السلام</small> و سپاه یزید	۲۸

- ۲۹ (ب) عفو امام سجاده علیه السلام و هدایت یک مخالف
- ۳۰ (ج) حلم امام باقر علیه السلام و ایمان آوردن یک نصرانی
- ۳۱ (د) ادب امام باقر علیه السلام و هدایت یک مرد شامی
- ۳۲ (ه) بردباری امام حسن علیه السلام و هدایت مرد شامی
- ۳۳ ۴. عدالت و انصاف
- ۳۵ (الف) داوری علی علیه السلام و ایمان آوردن عمیر بن وائل ثقفی
- ۳۵ (ب) عدالت طلبی علی علیه السلام و ایمان آوردن یک یهودی
- ۳۶ ۵. شجاعت و توانمندی
- ۳۷ (الف) اسلام آوردن هبار پس از مشاهده قدرت اسلام
- ۳۸ (ب) ایمان آوردن کندی و گروه مشرکان
- ۳۹ ۶. بذل و بخشش (احسان)
- ۴۰ (الف) احسان پیامبر صلی الله علیه و آله و ایمان آوردن ابوالعاص
- ۴۱ (ب) احسان علی علیه السلام و ایمان آوردن مشرک
- ۴۱ (ج) ایمان آوردن زن و شوهر یهودی
- ۴۲ (د) ایمان آوردن یک طبیب مروانی
- ۴۳ (ه) آزادی غلام نصرانی و ایمان آوردن او
- ۴۴ ۷. رعایت کرامت انسان‌ها
- ۴۵ (الف) ایمان آوردن بُریده و هفتاد نفر از همراهانش
- ۴۶ (ب) تکریم پادشاه و ایمان آوردن او
- ۴۷ (ج) رفتار پیامبر صلی الله علیه و آله در هدایت تاجر نصرانی
- ۴۷ (د) تکریم کافر ذمی و ایمان آوردن او
- ۴۸ (ه) تکریم امام حسین علیه السلام و جذب شدن زُهیر
- ۴۹ ۸. وفای به عهد
- ۵۰ (الف) مسلمان شدن یهودی
- ۵۱ (ب) ایمان آوردن عده زیادی از مشرکان
- ۵۳ ۲. نقش علم و آگاهی اهل بیت علیهم السلام در جذب مخالفان
- ۵۵ ۱. سخنرانی‌ها و خطبه‌ها
- ۵۶ (الف) خطبه امام حسین علیه السلام در مکه
- ۵۷ (ب) خطبه امام حسین علیه السلام با لشکر حرّ
- ۵۸ (ج) خطبه امام علیه السلام بعد از نماز عصر

- ۵۸ (د) خطبه امام حسین علیه السلام در مقام «البيضة» خطاب به اصحاب حرّ
- ۵۹ (ه) احتجاج امام حسین علیه السلام
- ۶۱ (و) خطبه‌های امام حسین علیه السلام در روز عاشورا
- ۶۲ (یکم) هدایت یافتن ضرغامه بن مالک تغلبی
- ۶۲ (دوم) هدایت یافتن عبدالرحمن و پدرش
- ۶۳ (سوم) هدایت یافتن عبدالله بن بشر خثعمی
- ۶۳ (چهارم) حرّ بن یزید ریاحی و غلامش
- ۶۳ (پنجم) عمر بن ضبیعة بن قیس تیمی
- ۶۴ (ششم) قاسم بن حبيب بن ابی بشر ازدی
- ۶۴ (هفتم) موقع بن ثمامة اسدی صیداوی
- ۶۴ (هشتم) نعمان بن عمرو ازدی راسبی
- ۶۴ (نهم) یزید بن زیاد بن مهاصر ابوشعشاع کندی
- ۶۵ (دهم) ۳۲ نفر از یزیدیان در شب عاشورا
- ۶۵ (یازدهم) سی نفر از یزیدیان در روز عاشورا
- ۶۵ (دوازدهم) ابوالحتوف و برادرش سعد در عصر عاشورا
- ۶۶ (سیزدهم) بکر بن حیّ تیمی
- ۶۶ (چهاردهم) جوین بن مالک بن قیس و همراهانش
- ۶۶ (پانزدهم) حارث بن امرء القیس کندی
- ۶۷ (شانزدهم) حلاس بن عمرو ازدی و برادرش
- ۶۷ (هفدهم) زهیر بن سلیم ازدی
- ۷۱ ۲. موفقیت در مناظرات
- ۷۱ الف) مناظره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ایمان آوردن مشرکان
- ۷۵ ب) مناظره امام باقر علیه السلام و مسلمان شدن مرد کیسانی
- ۷۶ ج) مناظره امام باقر علیه السلام و مستبصر شدن ناصبی
- ۷۷ د) مناظره امام صادق علیه السلام و استبصار هشام جهمی
- ۷۹ ه) مناظره امام صادق علیه السلام و ایمان آوردن زندیق مصری
- ۸۱ و) مناظره امام موسی کاظم علیه السلام با راهبه مسیحی
- ۸۱ ز) مناظره امام کاظم علیه السلام با مرد راهب
- ۸۲ ۳. پاسخ به پرسش‌های علمی و دینی
- ۸۳ الف) پاسخ‌های پیامبر صلی الله علیه و آله و ایمان آوردن چهل نفر از یهودیان

- ب) پاسخ‌های پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ایمان آوردن اعرابی ۸۴
- ج) پاسخ‌های پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ایمان آوردن نعتل یهودی ۸۵
- د) پاسخ‌های پیامبر صلی الله علیه و آله و ایمان آوردن مرد یهودی ۸۵
- ه) پاسخ‌های امیر مؤمنان علیه السلام و ایمان آوردن سه نفر از علمای یهود ۸۶
- و) پاسخ‌های امیر مؤمنان علیه السلام و ایمان آوردن یک یهودی ۸۸
- ز) پاسخ‌های امیر مؤمنان علیه السلام و ایمان آوردن یکی از احبار یهود ۹۰
- ح) پاسخ‌های امیر مؤمنان علیه السلام و ایمان آوردن صدها یهودی ۹۳
- ط) پاسخ‌های امیر مؤمنان علیه السلام و ایمان آوردن اُسقف نجرانی ۹۴
- ی) پاسخ‌های امیر مؤمنان علیه السلام و ایمان آوردن رأس الجالوت ۹۷
- ک) پاسخ‌های امیر مؤمنان علیه السلام و ایمان آوردن یک مرد یهودی ۹۸
- ل) پاسخ‌های امام حسن علیه السلام و ایمان آوردن صالح یهودی و هفتاد نفر ۹۹
- م) پاسخ‌های امام حسن مجتبی علیه السلام و ایمان آوردن مرد شامی ۱۰۱
- ن) پاسخ‌های امام باقر علیه السلام و ایمان آوردن ابرش کلبی ۱۰۳
- س) پاسخ‌های امام باقر علیه السلام و اسلام آوردن شیخ دیرانی و همراهانش ۱۰۴
- ع) پاسخ‌های امام باقر علیه السلام و ایمان آوردن یکی از خوارج ۱۰۶
- ف) پاسخ‌های امام کاظم علیه السلام و ایمان آوردن گروهی از یهود ۱۰۷
- ص) پاسخ‌های امام کاظم علیه السلام و ایمان آوردن یک نصرانی ۱۱۰
- ق) پاسخ‌های امام کاظم علیه السلام و ایمان آوردن یک راهب و همراهانش ۱۱۰
- ر) پاسخ‌های امام رضا علیه السلام و هدایت یافتن یک واقعی مذهب ۱۱۲
- ش) پاسخ‌های امام رضا علیه السلام و هدایت یافتن افرادی از زبان‌ها و مذاهب مختلف ۱۱۳
- ت) پاسخ‌های امام رضا علیه السلام و هدایت یافتن سؤال کننده ۱۱۳
- ث) پاسخ‌های امام رضا علیه السلام و ایمان آوردن عمران صابی ۱۱۴
۴. استدلال‌های منطقی و قرآنی ۱۱۵
- الف) استدلال‌های پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ایمان آوردن شش نفر از خزر جیان ۱۱۶
- ب) استدلال‌های پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ایمان آوردن دوازده نفر از اهل یثرب ۱۱۷
- ج) استدلال‌های پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ایمان آوردن ۷۲ تن از اوس و خزرج ۱۱۷
- د) استدلال‌های امام سجاده علیه السلام و هدایت یافتن شیخ شامی ۱۱۷
- ه) استدلال‌های امام رضا علیه السلام و هدایت یافتن یکی از خوارج ۱۱۹
- و) استدلال‌های امام رضا علیه السلام و ایمان آوردن کنیز رومی و یک مرد سندی نصرانی بر امامت ایشان ۱۲۰

فهرست ۱۱

۳. نقش قدرت و توانایی سیاسی و اجتماعی در جذب مخالفان..... ۱۲۱
۱. تسلیم شدن اهل مکه..... ۱۲۴
۲. تسلیم شدن اهل طائف..... ۱۲۵
۳. تسلیم شدن اهل یمن..... ۱۲۶
- جمع بندی و نتیجه گیری مباحث..... ۱۲۷
- فهرست منابع..... ۱۲۹

مقدمه

قلم‌فرسایی و سخن گفتن دربارهٔ شخصیت‌های عظیمی که همهٔ جهان در مقابل عظمت آنان حقیر و کوچک می‌نماید و بلکه همهٔ جلال و شکوه جهان، بدان جهت است که چنین گوهرهایی را در صدف خویش دربرگرفته است،^۱ آسان نمی‌نماید. نشان دادن ابعاد مختلف شخصیت انسان‌هایی که جامع همهٔ فضایل و زیبایی‌ها و مبراً و منزّه از همهٔ نقایص و زشتی‌ها هستند، کاری بس مشکل و یا محال است. اگر پی بردن به کمال مطلق و جمال محض وجود نامتناهی باری تعالی آسان بود، این نیز ممکن می‌نمود، زیرا اهل بیت علیهم‌السلام آینهٔ جمال و جلال خداوند متعال هستند. سخن گفتن از اهل بیت علیهم‌السلام به دلیل حق‌مداری و حقانیت آنان آسان، اما درک حقیقت آنان بسیار دشوار است.

اهل بیت علیهم‌السلام که تجسم عینی تعالیم اسلام هستند، در هدایت انسان‌ها به سوی نور، موفقیت‌های چشم‌گیری داشته‌اند. آنان در بسیاری موارد از کسانی که دشمنی عمیق با اسلام داشتند، یاران فداکار و جان‌نثار اسلام

۱. لولاک لما خلقت الافلاک. ر.ک: بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۴۰۶؛ به نقل از مناقب ابن شهر آشوب و ینایع المودة، ج ۱، ص ۵.

ساختند. در این تحقیق، بخشی از عملکرد اهل بیت علیهم السلام که در جذب مخالفان مؤثر بوده، مورد بررسی قرار گرفته است.

۱. سیره

«سیره» در لغت عرب از «سار، یسیر، سیراً»، مصدر نوعی است بر وزن «فعللة». «سیر» یعنی حرکت کردن، راه رفتن و «سیره» یعنی نوع راه رفتن و حرکت کردن.

سیره به معنای طریقه، سنت، روش، خوی، شیوه، نوع سلوک، منش و خصلت‌های اخلاقی، بینش و سبک، تفکر، متد و نوع معاشرت، آداب و طریقه زندگانی^۱ می‌باشد. همه این معانی به یک معنا خلاصه می‌شود. «سیر» یعنی عملکرد، زیرا در «عملکرد»، همه این معانی وجود دارد و همین معنای اصطلاحی سیره است. «سیره اهل بیت علیهم السلام» یعنی «عملکرد اهل بیت علیهم السلام».

۲. اهل بیت علیهم السلام

عبارت «اهل بیت» وقتی مطلق استعمال شود، چهارده معصوم علیهم السلام را شامل می‌شود و آن‌گاه که گفته شود «اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله» منظور ائمه دوازده‌گانه علیهم السلام و حضرت فاطمه علیها السلام خواهد بود. این عبارت در قرآن و سنت نبوی، بارها تکرار شده و روایات بسیار از طریق فریقین دلالت و تأکید دارند که مقصود از اهل بیت، اصحاب کساء و امامان معصوم از ذریه امام حسین علیه السلام می‌باشند.^۲

۱. القاموس المحيط، لسان العرب، مجمع البحرين، المنجد، فرهنگ نفیس.

۲. ر.ک: تأویل آیات الظاهرة، ج ۲، ص ۴۵۶؛ نهج الحق و كشف الصدق، ص ۱۷۳؛ المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۶، ص ۱۳؛ ینایع الموده (الباب الثالث و الثالثون فی تفسیر آیه التّطهیر و حدیث الکساء) ص ۱۲۵ - ۱۲۷ و نیز ۴۹ - ۵۵ (الباب الخامس)؛ ابن تیمیة در منهاج السنّة، ج ۳، ص ۳ ←

۳. مخالفان

«مخالف» از «خالف، يخالف، مخالفة» و نقيض معنای «وافق، يوافق، موافقة» است.^۱ «مخالف» به معنای کسی است که راهش غیر از راه دیگری است.

و «الخلاف» حاصل مصدر و اعم از ضد است، زیرا هر دو ضد، با هم مختلف هستند، اما هر دو مختلف ضد هم نیستند.^۲

بنابراین مخالفان اسلام و اهل بیت علیهم السلام نیز به طور کلی بر دو قسم هستند: اول: مخالفانی که بر ضد اسلام و اهل بیت هستند و با اسلام و اهل بیت علیهم السلام دشمنی دارند؛ مثل دشمنان اسلام از کفار و مشرکان و یهود و نصارا و غیر آنها مثل دشمنان اهل بیت علیهم السلام.

دوم: مخالفانی که بر ضد اسلام و اهل بیت علیهم السلام نیستند، اما با اسلام ناب محمدی و با شخصیت اهل بیت علیهم السلام اختلاف مذهبی، عقیدتی، فکری و... دارند.

→ ص ۴ و ج ۴، ص ۲۰؛ محمد بن جریر، طبری در جامع البیان، ج ۲۲، ص ۵ و ۷؛ الدر المنثور، ج ۵، ص ۱۹۸ - ۱۹۹؛ شوکانی در فتح القدير، ج ۴، ص ۲۷۹ - ۲۷۱؛ جوامع الجامع، ص ۳۷۲؛ کلیبی ابن جزی در التسهيل لعلوم التنزيل، ج ۳، ص ۱۳۷؛ تأویل آیات ظاهرة، ج ۲، ص ۴۵۷ - ۴۵۹؛ سید ابن طاووس در الطرائف، ص ۱۳۰ - ۱۳۲؛ ابن مغزلی در مناقب الامام علی علیه السلام، ص ۳۰۱-۳۰۷؛ سید محمود آلوسی در روح المعانی، ج ۱۲، ص ۲۱؛ المستدرک علی الصحیحین، ج ۳، ص ۱۶۰؛ ابن عساکر شافعی در کتب الاربعین، ص ۱۰۶، ح ۳۶، ذکر ما ورد فی فضلهم جميعاً، به نقل از تفسیر ثعلبی، ج ۸، ص ۳۹؛ گنجی شافعی در کفاية الطالب، ص ۵۴؛ احمد بن محمد در جنایة الاکوع، ص ۱۲۶، فصل ششم به نقل از تفسیر ثعلبی، ج ۸، ص ۴۱؛ توفیق ابو علم در اهل البیت، ص ۹۲ ذیل باب اول و ۸، المقدمه به نقل از تفسیر ثعلبی، ج ۸، ص ۴۱؛ احمد بن محمد طبری در ذخائر العقبی، ص ۳۷؛ فخر رازی در تفسیر کبیر، ج ۹، ص ۵۹۵؛ صحیح مسلم، ج ۸، ص ۲۳۴.

نیز روایات خاصه و بعضی از عامه صراحت بر این دارند که اهل بیت همان چهارده معصوم هستند. ر.ک: امالی شیخ طوسی، ص ۵۷۸؛ ینایع المودة، ص ۴۹۵ - ۴۹۴؛ مسعودی در اثبات الهدایة، ج ۱، ص ۵۰۱ (ب ۹ ف ۲۱۲۴۶)؛ بحار الانوار، ج ۲۵، ص ۳۶۳، ح ۲۳ و ج ۹۷، ص ۱۲۱ و ج ۲۵، ص ۴، ح ۷ و ج ۲۶، ص ۳۴۳، ح ۱۶ و ج ۳۵، ص ۱۲۵.

۱. شیخ فخرالدین طریحی، مجمع البحرين، ج ۵، ص ۵۴؛ الفراهیدی کتاب العین، ج ۴، ص ۲۶۵؛ ابن منظور، لسان العرب، ج ۹، ص ۸۲.

۲. راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ص ۱۵۷.

البته می توان عده ای را «افراد ظاهراً بی طرف» دانست که نه موافقند و نه مخالف؛ بلکه آنها به دلیل عدم شناخت از اسلام و اهل بیت علیهم السلام، نفیاً و اثباتاً کاری به اهل بیت علیهم السلام ندارند، اما منطق و مکتب آنها مخالف مکتب و منطق اهل بیت علیهم السلام است و در زمره مخالفان شمرده می شوند؛ لذا ما در تاریخ می بینیم کسانی که در دایره اسلام داخل شدند و از دشمنان اهل بیت نیز نیستند، در احکام و عقاید اسلامی، با اهل بیت اختلاف نظر دارند و مخالفت می کنند و حتی کسانی که اهل بیت را امام خود پذیرفتند، به سبب ضعف ایمان، بر آنها اعتراض می کردند و ایراد می گرفتند. اینان نیز در این مورد مخالف به حساب می آیند، زیرا با اهل بیت و اسلام مخالفت می کنند. امیرمؤمنان علیه السلام برای هرگونه مخالف - چه به طور کلی مخالف باشد و چه در یک امر یا جزئی ترین مسئله - می فرماید:

«مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَنَا كَانْ عَلَيْنَا»؛ هر که با ما نباشد، علیه ما خواهد بود.^۱

بعد از ایمان آوردن به اهل بیت علیهم السلام، کسی حق اعتراض و ایراد گرفتن و مخالفت با آنها را - هر چه قدر جزئی - ندارد؛ وگرنه از حیطة ایمان خارج می شود؛ چنان که درباره «جابر انصاری» در کتب معاجز در باب کرامات حسنین علیهم السلام روایت شده که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به جابر فرمود:

ای جابر! به درستی که تو مؤمن نمی شوی، تا این که به امامان خود تسلیم باشی و تو حق اعتراض بر آنها نداری...^۲

و اهل بیت همه این مخالفان را با سیره های گوناگون خود (از اخلاقیات، معجزات، علم و قدرت) به راه مستقیم جذب کردند که نمونه های متنوع آن، در این رساله مطرح می شود.

۱. الارشاد، شیخ مفید، ص ۲۹۳، کلام ۵۴؛ بحار الانوار، ج ۷۷، ص ۴۲۳، کتاب الروضة، باب ۱۵.
 ۲. الثاقب فی المناقب، ص ۳۹۶، ح ۱؛ مدینه المعاجز، ج ۱، ص ۴۷۱، ح ۷۳۷ و ص ۴۷۲، ح ۷۳۸؛ و ج ۲، ص ۱۱۱، ح ۱۰۰۲۰، نقل از الثاقب فی المناقب.

۴. اصول ثابت و متغیر در سیره

اگر ما سیره‌های اهل بیت علیهم‌السلام را در ابعاد گوناگون زندگانی بشریت مطالعه کنیم، در سیره‌های آنها دو نوع اصول پیدا می‌کنیم:

الف) اصول ثابت: اصول و مسائلی که روح تعلیمات دین و احکام کلی و اولی اسلام هستند و به هیچ وجه قابل تغییر و تبدل نیستند، زیرا آنها بر مصالح کلی و تکامل اعلاى بشریت استوارند که این مصالح را شارع مقدس برای هدایت و تکامل همه افراد بشر - الي يوم القيامة - در نظر گرفته است و اقتضائات زمان و مکان در آنها هیچ‌گونه تأثیر نمی‌گذارد.

اگر این اصول نباشند، دین از بین می‌رود و انسانیت و بشریت در اقیانوس سیاه کفر و شرک، ضلالت و گمراهی، ظلم و جور و... غرق می‌شود. پس باید این اصول باشند تا دین و انسانیت و بشریت از غرق شدن در این اقیانوس سیاه... مصون بماند.

ب) اصول متغیر: اصول و مسائلی که تابع اقتضائات و مصالح زمان و مکانند و لذا با تغییر اقتضائات زمانی و مکانی، این اصول و احکام نیز تغییر می‌کنند؛ مثلاً نوشابه بنابر اصل اولی و اصول ثابت، حلال است، اما فقیه می‌تواند بنابر مصالح زمانی و مکانی، فتوا به حرمت آن دهد. (در اصطلاح علم اصول، آنها را «حکم ثانوی» می‌گویند.) اصول ثابت در همه ابعاد زندگانی بشر در دو کلمه خلاصه می‌شوند که اصل الاصول است: «هدایت» و «تکامل» بشریت. پس این اصول در همه زمان‌ها و مکان‌ها ثابت است.

اما اصول متغیر، برای رساندن عالم بشریت به هدایت و تکامل، به اقتضای شرایط زمانی و مکانی، نوع و کیفیت طریق هدایت و تکامل تغییر می‌کند و لذا جلوه‌های مختلفی از سیره اهل بیت دیده می‌شود:

امام علی علیه السلام گاهی با صبر و سکوت و خانه نشینی، کاروان بشریت را به سوی تکامل هدایت می کند و امام حسن علیه السلام با صلح و سازش، انسانیت را به رشد و کمال سوق داده. امام حسین علیه السلام با قیام خونینش، کشتی بشریت را که نزدیک بود در اقیانوس سیاه کفر و ضلالت غرق شود، نجات داده و امام سجاده علیه السلام به وسیله عبادت، دعا و مناجات این کشتی را به طرف معارف الهی هدایت فرموده و امام صادقین علیهم السلام با تشکیل حوزه تدریس، تربیت شاگردان و بیان احکام و حکمت ها، بشریت را از معارف نورانی الهی آگاه ساخته و امامان بعدی گاه با تحمل زندان و حبس... و گاه با پذیرفتن ولایت عهدی و... .

حقیقت اهل بیت یک چیز است و یک هدف دارد و آن، هدایت بشریت به کمال نورانیت است، که در هر عصری به مقتضای همان زمان جلوه می کند.^۱

۵. اخلاق

«اخلاق» جمع «خُلُق» به معنای سرشت و سجیه است. «خَلَق» و «خُلِق» در اصل یکی هستند؛ مثل «شَرَب» و «شُرِب» اما «الْخَلْق» هیئت ها و صورت های مخصوصی است که با چشم درک می شوند (صورت ظاهری) و «الْخُلُق» مختص سرشت و سجیه ای است که با بصیرت درک می شوند^۲ (صورت باطنی و نفسانی). در این جا مراد از «اخلاق»، همان «خُلُق» و صورت باطنی و نفسانی انسان است.

۱. شهید مرتضی مطهری در کتاب «سیری در سیره ائمه علیهم السلام» و علامه جوادی آملی در کتاب «فناى مقربان» اشاره ای به این مفهوم دارند. ر.ک: سیری در سیره ائمه علیهم السلام، ص ۱۰ - ۲۰؛ ادب فناى مقربان، ص ۳۸۲.

۲. لسان العرب، ج ۱۰، ص ۸۶؛ مجمع البحرين، ج ۵، ص ۱۵۷ و ۱۵۸؛ معجم مفردات الفاظ قرآن، ص ۱۵۹؛ معلوف لویس (مسیحی) در المنجد.

اخلاق در اصطلاح دینی بر دو قسم است: «حُسن خُلُق» و «سوء خُلُق». حُسن خُلُق: وقتی خُلُق و صورت باطنی و نفسانی انسان، عقلاً و شرعاً پسندیده باشد؛

سوء خُلُق: وقتی این خلق و صورت باطنی و نفسانی انسان، عقلاً و شرعاً پسندیده نباشد، بلکه زشت و قبیح باشد.

اهل بیت علیهم السلام تجسّم عینی حُسن خُلُق هستند و به سبب حُسن خُلُقشان بسیاری از مخالفان، به دینِ مبین اسلام جذب شدند.